

ЯЙКІ ПТУШКІ РУХ

Слаўка Мангол нахіліў галаву і паглядзеў на чалавека, які ляжаў перад ім на цэментовай падлозе. Упёрты, сука! Зрэшты, Мангол ведаў, што «халяўных» грошай не бывае і ўсе іх трэба адпрацоўваць.

Голая лямпачка пад невысокай столлю хіснулася ўбакі, і ў жаўтлявым няроўным святле ў істэрычным танцы замітусіліся святло і цені. Мангол пабачыў, што ў збітага ім на горкі яблык чалавека заварушыліся раскрываўленыя вусны. Ён штосьці шаптаў, звяртаючыся ці то да свайго ката, ці то да невядомага анёла-ахоўніка. Рукі збітага бяссільна драпалі падлогу.

Але цэмент не прашкрабеш!

Мангол не збіраўся забіваць сваю ўпёртую ахвяру. Яму далі заданне «раскалоць», прымусіць загаварыць. Гэта значыць, збіваць трэба было так, каб настрашыць больш, чым нанесці непапраўнае шкоды.

І тут Манголу прыйшла ў галаву думка. Ён пасадзіў чалавека, паклаў яго руку на стол і ўзяў малаток. Мангол загаварыў павольна, каб да збітага дайшоў сэнс словаў. Ён жа, здаецца, скульптар? Значыць, рукі яму патрэбныя для працы. Ён, Мангол, забіваць скульптара не будзе — ён зробіць так, каб той усё жыццё шкадаваў пра сваё неабдуманнае рашэнне. Ну што, усё ясна? Будзем далей гуляцца ў маўчанку ці скажам

урэшце, дзе ляжаць тыя яйкі?

Чалавек паглядзеў на Мангола і раптам... Раптам ён рассмяяўся! Глядзець на тое, як смех вырываецца бурбалкамі з крываваых чырвоначорных вуснаў, было непрыемна. Мангол загадаў, каб той сціх.

Смех абарваўся на высокай ноце:

— Дык, значыць, яны табе нічога не казалі? Не патлумачылі?.. Ну, яны, тыя, хто замовіў мяне... Я раскажу, але гэта доўга. Можна вады?

Спярша чалавек гаварыў перарывіста, з доўгімі паўзамі. Потым яны сталі крыху карацейшымі.

* * *

Я не скульптар, я мастацтвазнаўца. Дакладней, займаюся гісторыяй мастацтва. У тым сэнсе, што я хутчэй архіўны чарвяк. Мой занятак — не стварэнне карцін і скульптураў, а словы і вобразы, якія нанізваюцца на гэтую рукатворную аснову. Калі параўнаць мастака з чарупінай, якая дорыць нам перліну, то я — дыздэма, у якую гэтая перліна ўстаўляецца. Разумею, нясціпла, але...

У маёй працы, падрабязнасцяў якой я зараз раскажыць не буду, каб не нагаворваць лішняга... дык вось, у маёй працы ёсць свая спецыфіка — я працую са старымі дакументамі. Не часоў вайны — старэйшымі. І не царскімі — маім дакументам па 300-

400 гадоў. Я ж кажу — архіўны чарвяк, спажывальнік зжаўцелых шаматкіх паперак... Так-так, не пераключаюся.

Неяк, корпаючыся ў гэтых старых дакументах і разбіраючы мудрагелістыя завітушкі старадаўняга пісара, я сустрэў нечаканы запіс. Ён апісваў падарункі, якія павезла з сабой вялікакняскае пасольства да двара французскага караля. У тым пераліку былі футры медзвядзёвыя, мёд гарцамі, а таксама ўсялякія цікавосткі — напрыклад, бурштынавы бранзалет, на якім былі выразаныя карціны з гісторыі Францыі. У ліку тых цікавостак згадваецца «як птушкі Рух пара».

Калі я пабачыў гэта, дык не даў

веры сваім вачам. Яйкі птушкі Рух — гэта ж нешта казачнае! Гэта Сіндбадмара-плаўца і «Казкі тысячы і адной ночы». Як? Як у нашыя шыроты маглі трапіць яйкі птушкі Рух? І ці тая самая гэта птушка, пра якую мы чыталі ў дзіцячых казках? А можа, проста нядбайнасць перапісчыка? Хто зараз разбярэ праз 400 гадоў...

Але з таго часу «яйкі птушкі Рух» не давалі мне спакою — я стаў шукаць згадкі пра іх у апісаннях іншых пасольстваў. Я гартаў таўшчэзныя тамы і чхаў ад векавога пылу. Пад маімі альцамі праплывалі чужыя лёсы, чые гаспадары даўно ўжо спрахлі ў сваіх магілах. Яны звярталіся да мяне з нябыту,

ажываючы на кароткія імгненні, калі я чытаў іх словы, занатаваныя спрытным судовым пісарам. І той шляхціч Гізыцкі, які скардзіўся, што на яго жыццё двойчы рабілі замах хцівыя суседзі, ды паказваў судовым чынам сляды ад куляў у сценах свайго дома. І той мешчанін Капыцька, які даносіў на свайго суседа, што яшчэ 10 гадоў таму, калі быў пажар у Траецкім манастыры, скраў пры пажары з царквы пацір срэбраны... Вось чаму ён дзесяць гадоў маўчаў?!

Але я мала зважаў на гэтыя гісторыі — я шукаў згадкі пра яйкі птушкі Рух. Пару разоў я пабачыў іх зноў — і зноў у пераліку падарункаў. На гэты раз атрымальнікамі

запаветных як мусілі стаць Папа Рымскі Урбан VIII ды імператар Святарнай Рымскай імперыі. У пасольстве да Папы іх была зноў жа пара, а імператару дасталося адно. Але і гэтым адным яйкам, паведамлялі Вялікаму князю паслы, імператар застаўся дужа задаволены.

Выглядала на тое, што яйкі птушкі Рух былі асаблівым дарункам, які давалі нават не ў кожнае пасольства. Але гэтае разуменне не праясняла для мяне таямніцы тых як — ані іхнага паходжання, ані мэтаў, з якімі іх вазілі ў далёкія краіны.

Не, вядома ж, я разумеў, што яйкі маглі быць проста дзівацкімі штучкамі, якімі ўсцешваліся тагачасныя людзі. З гэткай самай

дзіцячай непасрэднасцю збіраў пазней разнастайныя звыродствы ў сваю куншт-камеру расійскі імператар Пётр Вялікі. Гэта яшчэ і ў XIX стагоддзі не было чымсьці выключным: людзі стаялі бліжэй да прыроды, таму ўсялякія звыродствы і дзівацтвы лічылі цікавымі для сузірання. Адступленне ад нормы было нечым незвычайным, а не альтэрнатыўным развіццём, як прынята казаць цяпер...

Вой, пардон! Я зноў збіўся... Вяртаемся да яек, якія так зацікавілі некалі мяне, а цяпер настолькі цікавяць маіх невядомых пераследнікаў, што яны нават не паленаваліся наняць вышыбалу звестак з маёй галавы.

Адкрыццё напаткала мяне нечакана, як тая табліца, якую прысніў нецвярозы расійскі хімік. Як цяпер памятаю, я праглядаў альбом «Замкі Францыі». Погляд з вышыні птушынага палёту – стваральнікі ніколі не бачылі гэтыя замкі такімі! Побач – фотаздымкі асобных пакояў, асобных элементаў дэкору: нізкія столі пакояў суседзілі на старонках з высознымі сценамі парадных залаў, статуі рыцараў (неад’емны атрибут калідораў у такіх замках!) перамяжаліся з габеленамі, чые фарбы былі ці не старэйшымі за тых самых рыцараў, партрэты ўладальнікаў чаргаваліся з барэльефнымі сценамі палявання ці бітвы... І нечакана я пабачыў выяву

барэльефа, ад якога ў мяне проста заняло дыханне.

Гэта быў вядомы антычны сюжэт на тэму спароўвання Леды і Зеўса, які прыняў аблічча лебедзя. Сюжэт, вядома, не для дзяцей, што называецца, але старажытныя эліны непрыстойнасцяў у такіх адносінах не бачылі – яны ўсё ўспрымалі як абсалютна нармалёвую, прыродную з’яву. Гэтак жа прырода выяўляецца сама па сабе, па-за межамі нашага этычнага ўспрымання ў фільме «Легенда пра Нараяму» – бачылі?..

Так-так, я не адхіляюся, я працягваю. Барэльеф, пабачаны мной, належаў, вядома ж, ужо не антычнасці, а Рэнесансу – тады творцы толькі вярталіся да адкрыцця

прыгажосці чалавечага цела!.. На барэльефе было некалькі сценаў. Там было спароўванне Леды і Лебедзя, потым было яйка, якое з'явілася ў выніку гэтага саюзу, а фінальная сцена паказвала нараджэнне з яйка Алены Прыўкраснай – той самай, якая стала прычынай Траянскай вайны. І мармуровая статуя Алены вянчала фінал гэтага барэльефа – яна нібыта нараджалася не толькі з яйка, але і з папярэдняга барэльефа! Гэта была задума неверагодна прыгожая, дый увасабленне не горшае.

Але яйка! Яно найперш прывабіла маю ўвагу. Я даведаўся, што імя скульптара невядомае, а мясцовая легенда кажа, быццам бы

скульптара, які стварыў гэтую прыгажосць, і не было зусім. Паводле легенды, мясцовы барон прывёз з крыжовага паходу з далёкіх усходніх земляў не толькі золата, але і яйка птушкі Рух! І з дапамогай свайго прыдворнага алхіміка ён стварыў з гэтага яйка скульптуру Алены Прыўкраснай. Легенда нахвальвала здольнасці алхіміка, які здолеў вывесці з яйка такі цуд, і проціпастаўляла яго няздарам, што з яек птушкі Рух панастваралі адно гаргульняў ды іншых пачвараў, якіх можна бачыць не толькі на Саборы Парыжскай Божай Маці, але і на мностве іншых сабораў ды замкаў.

Маё ўзрушэнне было настолькі моцным, што я проста не мог

уседзець на месцы — я пайшоў бадзяцца па горадзе. Перада мной адкрыўся цуд! Я фактычна быў у нечым уладальнікам легенды, і адзін я ва ўсім свеце ведаў, што легенда існавала насамрэч. А магчыма... Магчыма, яна існуе і дагэтуль!

Толькі позна ўвечары, вяртаючыся дадому, я заўважыў, што ў той зусім не спякотны кастрычніцкі дзень я сышоў з дому ў пінжаку і хатніх тапачках. Падазраю, што сустрэчныя на мяне касавурыліся, але прынамсі нікога са знаёмых я не напаткаў.

Цяпер мяне больш не цікавіла, у якія краіны пасольствы вывозілі яйкі птушкі Рух. Іншае сталася маёй ідэяй фікс — цяпер мне карцела знайсці

самое яйка. Як апантаны, я перагортваў старонкі манускрыптаў і тоўстыя старонкі судовых кніг — у гэтым папяровым моры я шукаў сваю перліну, адгадку сваёй таямніцы. Адкуль браліся яйкі таямнічай птушкі? Калі іх вывозілі раз-пораз, значыць, аднекуль іх бралі! Адкуль? Ці жылі ў нас птушкі Рух? Альбо недзе захавалася цэлае радовішча тых яек? Калі яны захаваліся з нейкіх дагістарычных часінаў, то, магчыма, гэтым і тлумачыцца тая акалічнасць, што з яек з'яўляліся каменныя статуі? Безліч пытанняў апанавала мяне, і я не мог даць адказы на іх.

* * *

Мангол моўчкі слухаў, зрэдзьчас згодна ківаючы. Інструкцыі, дадзеныя яму, былі дакладныя. Калі акулярнік захоча гаворыць — хай гаворыць: усё сказанае ім запісваецца на ўключаны магнітафон. Пакуль акулярнік гаворыць, Мангол не павінен замінаць яму...

* * *

Чытанне старадаўніх манускрыптаў апанавала мяне. Цяпер я чытаў уперамешку: мемуары магнатаў ішлі следам за судовымі справамі, алхімічныя зборнікі ляжалі ў адным стосе з кнігамі па вядзенні гаспадаркі, трактаты па мастацтве ў маіх руках змяняліся трактатамі для

паляўнічых. Мне адкрываўся нечуваны сусвет! Я нават не ўяўляў, колькі астралагаў і алхімікаў жылі ў нашым краі. У іхных кампэндывумах і грымуарах я раз-пораз сустракаў згадку пра яйка птушкі Рух: разам з ім абавязкова згадвалася саламандра — сімвал агню. У кнігах па гаспадарцы таямнічае яйка фігуравала толькі мімаходзь: маўляў, яно можа стаць цудоўнай аздобай шляхецкага палацыка альбо сядзібы — і больш ані слова!

Самымі багатымі на згадкі былі, вядома ж, мемуары і судовыя кнігі. Не скажу, каб гэтыя дакументы нагадвалі даведнік па птушкагадоўлі, але прынамсі патрэбныя мне згадкі там можна было знайсці даволі часта.

Якія гісторыі траплялі мне ў рукі!
Напрыклад, Багуслаў Радзівіл
ахвяраваў віленскім езуітам залаты
каўчэжац італійскай работы і яйка
птушкі Рух. Князі Друцкія-Любецкія
судзіліся з магнацкім родам
Стэткевічаў за валоданне яйкам
птушкі Рух і лесам каля Баркалабава,
прычым яйка ацэньвалася даражэй за
лес. У скарзе каралю і вялікаму князю
амсціслаўскі шляхціч Мядзвецкі
даносіў на свайго суседа Сапешку,
што той Сапешка гвалтоўным чынам
на яго маёнтак учыніў наезд і пабраў
майна каштоўнага багата. А між таго
майна было яйка птушкі Рух, што
перадавалася як радавая
каштоўнасць ужо цягам некалькіх
каленаў ад часоў Жыгімонта Старога,

калі продак Мядзвецкага Юры тое каштоўнае яйка прывёз як паходную здабычу...

Я дзякаваў Богу за тое, што беларуская шляхта так любіла судзіцца! Іначай бы мне ніколі не даведацца пра чарнакніжніка Бальтазара Буцкага, які жыў пры двары Агінскіх на пачатку XVIII стагоддзя. Яго звінавацілі ў чорнай магіі ды зласлоўі на Духа Святога — дастатковы грэх, каб апынуцца на вогнішчы. На судзе збянтэжаны алхімік тлумачыў, што шукаў філасофскі камень, каб ператвараць металы ў золата, і нічога агіднага Богу ў тым няма. Ён казаў, што д'ябла не ўшаноўваў, а тая істота, якую напалоханыя шляхецкія служкі

бачылі ў яго, называецца саламандра,
яна жыве ў агні. Менавіта яе ён,
названы Бальтазар Буцкі, кідаў у
агонь дзеля сваіх алхімічных
пошукаў. І менавіта дзякуючы ёй
з'явіліся тыя мармуровыя статуі, што
аздабляюць палац ягамосцяў
Агінскіх. Бо саламандра дапамагае
падтрымліваць цягам некалькіх дзён
бесперапынны агонь, нават калі сам
алхімік ад стомленасці засне. А
апаленыя на бесперапынным агні
яйкі птушкі Рух, на якія так багатыя
мсціслаўскія ўладанні Агінскіх,
урэшце расколваюцца і спараджаюць
на свет тыя статуі нечуванай
анельскай прыгажосці. Іншага
спосабу атрымаць іх няма, бо
расколатыя ўручную, без агню, яйкі

рассыпаюцца дробным друзам — пра гэта вядома здавён.

І далей казаў Бальтазар Буцкі, што не ўзносіў ён праклёны на імя Духа Святога і не выклікаў д'яблаў, а сам сабе паўтараў услых рэцэпты рэчываў, які трэба дадаваць у агонь пад яйкам птушкі Рух, пакуль яно награецца. І няма ў тых словах нічога шатанскага: сульфур — гэта сера, мэркурыё — азначае ртуць, салетра... Але вымушаны быў замоўкнуць на патрабаванне суда, бо суддзя палічыў гэта за магчымае чарнакніжніцтва.

Словам, не ўдалося алхіміку пераканаць суд у сваёй невінаватасці: расплаўлены свінец навек запычатаў горла, якое вывяргала агідныя

блюзнерствы...

Затое я з гэтай гісторыі атрымаў амаль цэласную тэхналогію на абыходжанне з яйкам птушкі Рух.

Прыкладна ў той жа час я адчуў, што за мной сочаць: разпоруз я бачыў, як мяне зранку ад дома да архіва праводзіць адзін і той самы каржакаваты чалавек у скураной куртцы, а ўвечары ён жа ідзе за мной назад. Потым я заўважыў, што ў маю адсутнасць кватэру наведалі пабочныя госці: яны нічога не забралі, аднак мае выпіскі, датычныя як птушкі Рух, былі перагледжаныя, бо складзеныя крыху не ў тым парадку, як гэта рабіў я. Я памяняў замкі дома, але мала ўстурбаваўся гэтым візітам: красці ў мяне не было

чаго, а яйкі птушкі Рух маглі зацікавіць толькі такога ж фанатыка, у якога я на той момант ператварыўся. Візіцёры — гэта, вядома, непрыемна, але я разумеў, што міліцыя імі займацца не будзе: у газетах столькі пішуць пра іхную марную барацьбу з арганізаванай злачыннасцю і рэкецірскімі групоўкамі, што дарма было б спадзявацца, быццам яны кінучь усё і станучь займацца маёй кватэрай, з якой нічога не знікла.

Потым здарылася штосьці незвычайнае. У адзін з красавіцкіх дзён у сваёй паштовай скрыні я знайшоў часопіс, які не выпісваў. Гэта было нейкае прамыслова-індустрыйнае выданне пра

арганізацыю працы, назву якога ўжо і не згадаю. Я падумаў, што паштарка памылкова ўзбагаціла мяне за кошт кагосьці з суседзяў. Але гэтая думка цешыла мяне толькі да таго часу, пакуль я не зазірнуў усярэдзіну часопіса. На старонцы з глыбакадумнай пазнакай «Змест» назва аднаго артыкула была абведзеная чырвоным стрыжнем — «Да гісторыі адной авантуры 1930-х. Прамысловая вытворчасць паркавых скульптураў па саматужніцкіх тэхналогіях».

Аўтар, чыё імя мне ні пра што не казалі, распавядаў пра эксперымент, пастаўлены ў самым канцы 20-х гадоў. Паводле ягоных звестак, тады ў Смаленску спрабавалі наладзіць

прамысловую вытворчасць
скульптураў даўнімі метадамі.
Сыравінай для гэтых паркавых
статуяў акурат і былі яйкі птушкі Рух
— дакладней, аўтар называў іх
яйкамі дагістарычных птушак. У
тэксце распавядалася, як нейкі
прайдзісвет і махінатар Аبرىкосаў
угаварыў чыноўнікаў з Наркамата
асветы рабіць з гэтых яек статуі, якія
мусілі ўпрыгожыць савецкія паркі.
Ну, вы ж ведаеце ўвесь гэты бэстыяр
— розныя там дзяўчаты з вёсламі,
піянеры з горнамі і барабанами,
рабочы і сялянка... Для пачатку яму
дазволілі адкрыць невялікую
майстэрню, і ёй жа ўрэшце ўсё
абмежавалася.

Аبرىкосаўскія скульптуры, як ён

ні стараўся, атрымліваліся не тое што нягеглымі... Яны былі папросту антысавецкімі, яны былі пародыяй на абвешчаную задуму. Дзяўчына замахвалася вяслом, каб адвесіць свайму візаві добрага кухталя, піянер з горнам стаяў сагнуўшыся, быццам яму балеў живот, а рабочы і сялянка з дапамогай сімвалаў пралетарскай еднасці відавочна меліся вырашаць сваю сямейную спрэчку. І пры гэтым ва ўсіх быў такі зверскі выскал на тварах, што ставіць гэтыя скульптуры ў парках, прызначаных для сямейнага адпачынку, было прызнана немэтазгодным. Невялікія блякла-шэрыя фотаздымкі на глянцавых старонках часопіса паказвалі, як выглядалі творы

майстэрні. Скажу па праўдзе, яны мала чым саступалі кадрам з сучасных фільмаў жахаў.

У пастанове камісіі атрыманыя скульптуры былі названыя яркімі прыкладамі дэгенератыўнага буржуазнага мастацтва, чужога пазітыўнаму светагляду савецкіх людзей. Майстэрню закрылі, усе яе работнікі адправіліся ўзводзіць Беламорска-Балтыйскі канал, сам Абрывосаў праз год быў расстраляны як трацкісцкі шпіён і брытанскі агент. Альбо трацкісцкі агент і брытанскі шпіён — даслоўна я ўжо не памятаю. Дакументы ж, датычныя дзейнасці майстэрні, надоўга былі засакрэчаныя.

* * *

Мангол заўважыў, што гутарка акулярніка становіцца больш павольнай. Ён рабіў паўзы, спыняўся, цяжэй дыхаў. Часам здавалася, што словы спыняюцца ў яго на языку і не хочучь з яго саслізгаваць. Акулярнік рабіў намаганні і выштурхоўваў непаслухмяныя словы...

* * *

Аўтар артыкула да ідэяў Абрыкосава паставіўся адмоўна: маўляў, цемрашальства нейкае, угрунтаванае на алхіміі. Што праўда, дадаваў ён, гэта ўсё адно не нагода для рэпрэсіяў.

Але мяне больш за ўсё зацікавіла дэталё, якую аўтар падаваў між іншага, не надаючы ёй нейкай увагі. У артыкуле раскрывалася метадалогія, якой карыстаўся Абрыйкасаў: гэта былі ўсе тыя самыя алхімічныя дзеянні, але наваўлены творца-Франкенштайн абышоўся без чытання заклёнаў і кідання ў агонь саламандры — палічыў гэта бабскімі забабонамі. Я адчуваў, што менавіта тут і была ягоная памылка! Ну, вядома, у чытанне заклёнаў я і сам не веру, але саламандра — гэта ж абсалютна матэрыяльны складнік, рукамі памацаць можна.

Я быў так усхваляваны, што не адразу задумаўся, адкуль у маёй паштовай скрыні ўзяўся гэты часопіс

і хто яго туды закінуў. Зрэшты, варыянтаў было няшмат: гэта той мой пераследнік у скураной куртцы або нехта з ягоных напарнікаў. Але навошта яны гэта зрабілі? І чаму так сочаць за мной і маімі пошукамі?

Адказу чакаць давялося нядоўга. Праз некалькі дзён у сваёй паштовай скрыні я знайшоў... Не, гэтым разам быў не часопіс, а ліст. Звычайны ліст — адно што выдрукаваны, а не напісаны ад рукі. Аўтары ліста пісалі, што ведаюць усё пра мае пошукі, што яны зацікаўленыя ў іх поспеху, бо таксама шукаюць яйкі птушкі Рух, і што яны прапануюць мне ўзнагароду. Калі я высветлю, дзе застаюцца паклады гэтых выкапнёвых яек, то мне дадуць

энную суму — за знаходку і маўчанне.

Акурат калі я дачытаў гэты ліст і яшчэ трымаў яго ў руках, не ведаючы, што з ім зрабіць, у мяне завінеў тэлефон. Незнаёмы густы голас спытаўся, што я думаю наконт іх прапановы. За мной сачылі нават дома! У спалоху я кінуў слухаўку і больш у той вечар не падыходзіў да тэлефона.

Наступныя пару дзён я не выходзіў з дому: пакуль было магчыма абысціся без закупкі прадуктаў, я стараўся не паказвацца на вочы маім пераследнікам. За гэты час я ўпарадкаваў свае запісы, і гэта нечакана мне дапамагло: я зразумеў, дзе трэба пачынаць пошукі яек

птушкі Рух! Я спаліў свае паперы, каб па маіх слядах не змаглі прайсці гэтыя невядомыя мне людзі. Хто яны — я не ведаў, але ўжо асабліва гэтым і не пераймаўся: калі б намеры іхныя былі чыстымі, мне б не сталі падкідваць ананімныя лісты.

Дзякуй Богу, мне не было патрэбы паліць абсалютна ўсе свае запісы — гэта заняло б занадта багата часу. Я знішчыў толькі ключавыя. Агонь прагна паглынаў аркуш за аркушам, а я ў гэты час адчуў сябе маленькім дзіцем — гэтак жа зачаравана я глядзеў на вогнішча ў дзяцінстве, спрабуючы зразумець душу агню. Я не зразумеў яе і цяпер, затое мне ўдалося спаліць усе масты, якія вялі ад мяне да таямнічых яек.

Як бачыце, я ўсё паспеў. Вашым гаспадарам не ўдалося нічога знайсці, іначай бы мы не размаўлялі тут так доўга... І яшчэ. Ведаеце, я баюся болю. Дакладней, не так: я занадта шмат чытаў пра катаванні нават сярэднявечныя, каб не зразумець, што практычна для кожнага чалавека можна знайсці балючую кропку і зламаць яго. Я не супергерой, я не зроблены са сталі... Але мне хапіла часу, каб не толькі спаліць паперы, але і з'есці з дзясятка пігулак перад вашым уварваннем. Падзейнічаць адразу яны не маглi, але мы размаўляем ужо дастаткова доўга...

* * *

Мангол агаломшана глядзеў, як акулярнік зваліўся ў курчах на падлогу і пачаў хрыпець у агоні. Потым ён падскочыў і стаў біць, біць, біць нагамі ў сляпой раз'юшанасці, аж пакуль цела не заціхла пад ягонымі ўдарамі.

ГОЛЕМ З МАЛОЙ МАР'ЯМПОЛЬСКАЙ

* * *

Забойцу нічога не павінна было спыніць. Ён усё разлічыў, вывучыў дом як свае пяць пальцаў. Дзякаваць богу, часу на гэта было дастаткова. Вось тут трэба ступаць асцярожна: гэтая маснічына рыпіць. Пераступіў. Ён, вядома, зможа патлумачыць, чаму ходзіць тут у такі позні час. Але ўсё ж лепей не рызыкаваць. Іначай давядзецца адкладаць справу ды вынаходзіць новы спосаб: другі раз гэтак ісці ўжо не варта.

На вуліцы цяпер светла, амаль як

удзень. Аднак зачыненыя аканіцы не дадуць прабіцца ў пакой нават мясцоваму святлу. Толькі вузенькі прамень пралез у шчыліну. Халодны спакойны прамень, што супакойваў думкі.

Ён лёгенька пастукаў пазногцем у дзверы. Яна адчыніла амаль адразу.

— Ты? — у голасе было непадробнае здзіўленне. — Чаму так позна прыйшоў? Справа якая важная, каб апоўначы хадзіць?

Ён моўчкі хітнуў галавой. Тузануў за сабой дзверы: яны нягучна стукнулі аб вушак. Клямка шчыльна і надзейна прычыніла дзверы. І гэтак жа хутка, шчыльна і надзейна сышліся рукі на дзявочым горле.

Яна не паспела закрычаць. Сіпела, спрабавала расціснуць мёртвае кола, што ўсё мацней сціскалася, не давала ёй дыхнуць.

Забойца апусціў мёртвае цела на падлогу. Падышоў да вакна, расчыніў. Халоднае свежае паветра рванулася ў пакой, нервова здрыгануліся фіялетавыя фіранкі. Яны кінуліся ў твар забойцу, ён прытрымаў іх.

Ціхенька закрываючы за сабой дзверы, ён выйшаў з пакоя.

* * *

Доктар Скарына адразу спадабаўся Вітушынскаму. Такім, як Сяргей Раманавіч, і павінен быць

сапраўдны хірург — высокім, шумным, упэўненым у сабе. Кожны ягоны прыход у палату дадаваў пацыентам аптымізму. Што праўда, выгляд доктара цяпер многія назвалі б старарэжымным: акуратная дагледжаная бародка-эспаньёлка, залатое пенснэ, гарнітуртройка светла-пясочнага колеру. Аднак доктару гэта пасавала і выклікала да яго большы давер у хворых. Дый у жанчын гэты кучаравы прыгажун, відавочна, карыстаўся папулярнасцю. Правінцыйны донжуан...

Вітушынскі адклаў на прыложкавую тумбачку альманах. Старонку Антон закрываць не стаў, бо яшчэ не дачытаў: у тлуме абавязковага штодзённага агляду гэта

ўсё адно не ўдасца.

— Ну, як пачуваецца? Як настрой? — доктар зірнуў на адкрытую старонку. — Можна паглядзець? О, «Краязнаўчы альманах»! Цікавіцца тутэйшым друкам?

Ён зірнуў на зеленкаватую вокладку, што колерам нагадвала недаспелы яблык. Спехам перагарнуў колькі старонак.

— Ведаеце, папрасіў сястрычку купіць што-небудзь пачытаць мне. Вось яна і прынесла, — нібы апраўдваючыся, сказаў Вітушынскі.

Скарына кінуў яшчэ адзін чэпкі позірк на адкрытую старонку. «Рукапісны траўнік XVIII ст.» — вялікія літары загалюўка здалёк

кідаліся ў вочы.

— А цяпер чытаеце пра травы. І як? Падабаецца? Тут жа, відаць, пра цемрашальства якое-небудзь.

Доктар уважліва паглядзеў на пацыента. Вітушынскі адчуў сябе так, нібы яму пачынаюць ставіць дыягназ. «Як карась на патэльні», — недарэчна падумалася яму.

— Ды не тое каб вялікае ўжо там цемрашальства было — гэта ж навуковы артыкул. Пра знойдзены старадаўні рукапіс. Вось глядзіце, колькі нашыя продкі ўжывалі розных траваў для медычных мэтаў. Баркуном сцябалі па нагах, каб яны не балелі. Руту ўжывалі пры сардэчных, нервовых і жаночых хваробах. Трыпутнік — пры

запаленнях ды пашкоджаннях скуры.
Святаяннік — ад малакроўя, пры
кывацёках, ад кывавай бягункі, для
гаення ранаў, пры лекаванні апёкаў.
Узвар ад яго, ад святаянніка,
атрымліваецца чырвоны, «родны» з
кроўю. Таму і карысталіся ім для
«прыбаўлення крыві».

Скарына скептычна ўзяў
альманах:

— І вы верыце гэтаму траўніку-
страўніку? Асабліва калі ўлічыць,
што пры карыстанні ўсімі гэтымі
травамі абавязкова трэба
прыгаворваць што-небудзь гэткае:
«На моры, на лукамор'і стаіць вярба,
на той вярбе сем сот галля, а ў том
галлі звіта лапухова гняздо, а ў тым
гняздзе ляжыць Евацарыца...» Гэта ж